

УДК 378.4.016:37.001.76

ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

Лідія Кондрашова

*Криворізький державний педагогічний університет,
просп. Гагаріна, 54, 50086 Кривий Ріг, Україна*

Розглянуто шляхи модернізації педагогічної підготовки, використання її виховного потенціалу у формуванні креативної особистості майбутніх учителів.

Ключові слова: модель креативної особистості вчителя, технологічний і креативний підхід, рольове заняття.

Актуалізація проблеми модернізації підготовки педагогічних кадрів зумовлена зростанням ролі людського чинника у відновленні економіки, виробництва й людського суспільства в цілому. Аналіз наукової літератури й педагогічної практики дає змогу стверджувати, що з найдавніших часів людей хвилювали питання підготовки вчителя, який у змозі ефективно виконувати соціальне замовлення. У працях Я. Коменського, А. Дистервега, К. Ушинського, В. Сухомлинського знайшли відображення теоретичні напрацювання у вирішенні цієї проблеми.

У системі вищої освіти наявні різні напрями у вирішенні питань підготовки сучасних педагогічних кадрів. Одні автори віддають перевагу організаційним аспектам навчального процесу вищої педагогічної школи, обґрунтуванню його безперервності, поетапності, занурення в професійне освітнє середовище, співвіднесення уявлень про обрану професію з усвідомленням особистістю власної ролі й можливостей у виконанні професійних функцій. Другі підвищення якості педагогічної освіти пов'язують із впровадженням у його практику професійно орієнтованих технологій, що забезпечують формування в майбутніх педагогів знань, умінь і навичок як важливої умови професійного виконання ними функціональних обов'язків в обраній професійній сфері. Треті вважають, що якість підготовки майбутніх педагогів визначається вивченням профільних і непрофільних дисциплін у вищій школі.

Наведені напрями головню стосуються зовнішньої сторони модернізації педагогічної освіти: змісту, форм, методів та засобів. Поза полем зору як дослідників, так і викладачів ВНЗ залишається “людський вимір освітнього процесу” (К. Роджерс).

Ми ставили за мету розглянути проблему формування креативної особистості сучасного вчителя засобами педагогічної підготовки в умовах університетської освіти, виявити вузькі місця у практиці вищої школи й простежити конкретні шляхи їх подолання.

Ускладнення функцій педагогічної праці визначає й нові вимоги до особистості сучасного педагога. Ще Е. Фромм писав: “Я вірю, що лише у виняткових випадках людина народжується святим або злочинцем. Більшість із нас схильні й до добра, і до зла, хоча відповідний вплив цих похлостей у різних людей по-різному. Тому наша доля значною мірою визначається тими впливами, які формують ці похлості” [2, с. 371–372]. Модернізація педагогічної освіти поєднується з розробкою й теоретичним обґрунтуванням індивідуально-професійної моделі сучасного вчителя, головними характеристиками якої є креативність і готовність його до креативної педагогічної діяльності.

Модель креативної особистості майбутнього педагога передусім повинна бути представлена набором особистісних рис: відповідальність, загальна ерудиція, потреба в новизні інформації, нестандартність вирішення професійних завдань, здатність до рефлексії й саморозвитку, культура мови, володіння новими інформаційними технологіями, гнучкість розуму, креативність мислення. Креативна особистість – це особистість, що здатна генерувати нові ідеї, впроваджувати в педагогічний процес нові підходи й технології.

Механізмом формування креативної особистості майбутніх педагогів є освітня ситуація як комплексний прогноз її розвитку в процесі оволодіння психолого-педагогічними знаннями, уміннями і рисами особистості, необхідними для оптимального вирішення педагогічних проблем. Узагальненим предметом прогнозування розвитку креативності особистості майбутнього педагога є перспективи розвитку освітньої ситуації: потреби, умови, тенденції; виникнення нових обставин, нових знань і способів їх здобуття; структура й функції; імовірність та терміни; шляхи оптимізації й напрями вдосконалення педагогічної освіти, необхідні для цього ресурси.

Моделювання освітньої ситуації як механізму розвитку креативної особистості можливе в певних умовах, а саме:

- організація креативної діяльності, що забезпечує комплексне застосування знань;
- міждисциплінарна інтеграція, використання навчально-пізнавальних завдань, що моделюють ситуації міждисциплінарного застосування знань;
- умови, необхідні для саморозвитку й самоствердження особистості майбутнього фахівця, розвитку її креативних здібностей і

оволодіння креативними діями, пов'язаними з особливостями природних даних студентів;

- посилення позитивної навчальної мотивації, збільшення пізнавальної активності й самостійності майбутніх педагогів.

Забезпечення умов формування креативної особистості педагога припускає співвіднесення її моделі зі змістом усіх навчальних дисциплін. Із цього приводу ще І. Гессен писав: “Тільки там, де представлені всі науки, де повнота їх забезпечує можливість тісної взаємодії й співробітництва, викладання може мати справді науковий характер” [1, с. 313]. Фундаментальність і міждисциплінарність знання забезпечує цілісність формування креативної особистості сучасного вчителя. З огляду на це однією з актуальних проблем модернізації педагогічної освіти є розробка нових освітніх стандартів. Відновлення змісту освіти має відіграти ключову роль у збереженні фундаментальності знань у поєднанні з їхнім прикладним характером, інтеграції міжпредметного знання. Сьогодні старіння інформації відбувається швидше, ніж завершується природний цикл навчання у вищій школі, тому установка на передачу готового знання губить зміст. В особистісному плані підготовки майбутніх педагогів важливе значення мають не знання самі по собі, а здатність фахівця застосовувати їх під час вирішення професійних проблем.

Педагог не може діяти в стандартних освітніх ситуаціях за задалегідь заданими методичними рецептами. Він повинен володіти мистецтвом проектування педагогічного процесу як життєвого простору, у якому діє його учень, забезпечувати умови для становлення структури особистості школяра.

Модернізація структури підготовки майбутніх педагогів передбачає гармонізацію всіх її складових компонентів, не допускаючи перекосів до переоцінки або недооцінки спеціального, психолого-педагогічного й світоглядного знання. Як свідчить практика, погоня за навчальним навантаженням і боротьба кафедр за ставки призводить до порушення гармонії між блоками дисциплін, які наявні у навчальних планах університету. Під прикриттям Болонської угоди, модернізації підготовки вчителя відбувається скорочення й витиснення з її змісту педагогічного аспекту. Навчальні плани педагогічних університетів нівелюються під набір дисциплін класичних університетів, що призведе до вихолощування й формалізації педагогічної підготовки студентів. Обсяг аудиторних годин з педагогіки зведений до 60. Зникла з навчальних планів державна атестація з педагогічних дисциплін. Простежується тенденція заміни лабораторних занять семінарами, збільшення частки педагогічно нерегульованої, самостійної роботи, злиття лекційних потоків без врахування профілю факультету. Така економія на педагогічній підготовці не приводить до

позитивних результатів у формуванні креативної особистості сучасного педагога.

У процесі педагогічної підготовки необхідно навчити майбутніх педагогів інтегрувати теоретичні положення й конкретний педагогічний досвід. Гармонізація теоретичного й практичного аспектів педагогічного процесу становить основу педагогічної технології, що покликана озброїти студентів умінням конструювати алгоритм діяльності в конкретній освітній ситуації. Учитель повинен опанувати мистецтво цілісного бачення освітнього процесу, прогнозування, рефлексії, передбачення різних варіантів розвитку освітньої ситуації, що попереджають дії, видозміни технологічного ланцюжка в заданому алгоритмі.

Технологічний підхід до підготовки сучасного вчителя зумовлює введення в освітні стандарти знань, що стимулюють розвиток теоретико-методологічної культури (здатність до проектування, моделювання, цілісного бачення, рефлексії, конструювання педагогічного процесу) і технологічних дій у конкретній освітній ситуації. Студенти, що обрали своєю професійною галуззю педагогічну діяльність, повинні знати алгоритмом її організації й самоорганізації, спрямованої на виконання проєктивних і конструктивних дій.

Відпрацьовування технологічної сторони педагогічної підготовки майбутніх педагогів неможливе під час прослуховування лекцій або консультацій з навчальних курсів. Потрібні конкретні заняття з відпрацьовування реальних професійних дій, керування педагогічним процесом і розвитку особистостей, що вчать, різних вікових груп. На таких заняттях студент набуває вміння проводити ціннісно-змістову інтерпретацію матеріалу й вносити в нього авторську модифікацію відповідно до специфіки змодельованої на занятті освітньої ситуації. У такому структуруванні занять, коли студент моделює й конструює власну модель освітньої ситуації, шукає вихід з неї, опрацьовується й закріплюється його готовність до реальних професійних дій. З одного боку, під час заняття майбутній учитель повинен опанувати теоретичні знання, а з іншого, діями з метою перетворення знання в інструмент практичної дії, конструюванню нового знання, його оптимального використання в освітній ситуації. Вироблення конкретних професійних креативних дій не можна звести до рецептурних кроків. Залучення студентів до моделювання педагогічних ситуацій припускає не тільки розумові дії, але й інтуїтивні, креативні, творчі.

Тенденція щодо заміни лабораторних занять семінарами, аудиторних занять неконтрольованою, самостійною роботою, скорочення годин на вивчення педагогічних дисциплін явно не сприяє формуванню креативної особистості сучасного вчителя. Реалізація технологічного підходу ефективна

у поєднанні із креативним підходом до організації педагогічної підготовки майбутніх педагогів.

Креативний підхід створює умови для активізації природних сил, творчої основи особистості студента. Розвиток креативних здібностей можливий у процесі використання методики й технології, що дають змогу кожному студентові перебувати в ситуації активного діяча, суб'єкта педагогічного процесу, творця авторського проекту.

У розвитку креативних рис особистості майбутніх педагогів найбільш ефективні рольові заняття. У їх основі лежить моделювання рольових ситуацій професійної спрямованості та рольова взаємодія їхніх учасників. Акцентують на механізмі саморозкриття особистісних можливостей студентів. Рольове пізнання відбувається шляхом активізації в навчальному процесі інтелектуальних, енергетичних і емоційних чинників і резервів майбутніх педагогів. Кожний учасник рольової ситуації має можливість стати в позицію активного учасника, який спостерігає, порівнює, висловлює власне бачення педагогічних явищ та відкриває особистісний зміст і цінності в знаннях, які засвоює.

Рольове пізнання педагогічної теорії стимулює професійний розвиток і саморозкриття особистісного креативного потенціалу майбутнього вчителя. У програванні різноманітних ролей відбувається "пожвавлення" педагогічного знання за допомогою імпровізації й самовираження, виявляються повною мірою креативні здібності студентів. Рольове виконання активізує сприйняття, міркування, осмислення, систематизацію й узагальнення досліджуваних знань, що стимулює активність думки й потребу в нових знаннях.

Рольові заняття припускають вияв учасниками толерантності, відкритості, самостійності, що позитивно впливає на атмосферу партнерства, співпраці й співтворчості, емоційний стан студентів. Створення рольової ситуації сприяє формуванню професійного досвіду поведінки майбутніх педагогів. Імпровізація в ході рольових занять є засобом і результатом самовираження студентів у професійних ситуаціях. Рольове заняття організують самі студенти. Їм надається свобода дій у виборі тематики сценарію, його побудові та розподілі ролей. Кожний студент, виконуючи рольове завдання, одержує можливість самоствердитися, порівняти себе з іншими, реалізувати власні креативні можливості. Під час таких занять майбутні педагоги здобувають досвід творчої діяльності, особистісний зміст засвоєваних знань і самостійність професійних дій. Ефективність таких занять визначається не масовістю, а оптимальною кількістю учасників. Інноваційні технології, які побудовані на креативному підході до навчання, не є ефективні в групі студентів. Вони потребують розподілу академічної групи на підгрупи, де кожен студент одержує роль і активно діє в

навчальному процесі, а не як сторонній спостерігач. Цінність таких занять у безпосередності поведінки студентів, довірливих взаєминах, формуванні вміння працювати в команді, гармонізації інтелектуального й емоційного аспектів їхньої підготовки.

Фундаментальність і міждисциплінарність знань, дієвість позиції студентів у навчальному процесі, креативність і проблемність у структуруванні педагогічного процесу, особистісне самовираження й самоствердження під час педагогічної підготовки позитивно впливають на їхнє професійне зростання і формування креативної особистості.

Отже, модернізація педагогічної підготовки майбутніх учителів припускає, насамперед, підвищення виховного потенціалу педагогічного процесу, відновлення змісту педагогічного знання, реалізації технологічного й креативного підходів до організації навчального процесу, активізації позиції кожного студента на аудиторних заняттях.

-
1. Гесен С. И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию. М., 1995.
 2. Фромм Э. Из плена иллюзий. М., 1991.

ISSUES OF MODERNIZING THE STUDENTS' PEDAGOGICAL TRAINING UNDER THE CONDITIONS OF UNIVERSITY EDUCATION

Lidia Kondrashova

*State Pedagogical University of Kryvyi Rih
Haharin Av., 54, UA – 50086 Kryvyi Rih, Ukraine*

The article reveals some trends of modernizing the pedagogical training, its educational potential in forming the creative personality of teacher candidates.

Key words: model of teacher creative personality, technological and creative approach, role training.

Стаття надійшла до редколегії 10.06.2008

Прийнята до друку 25.09.2008